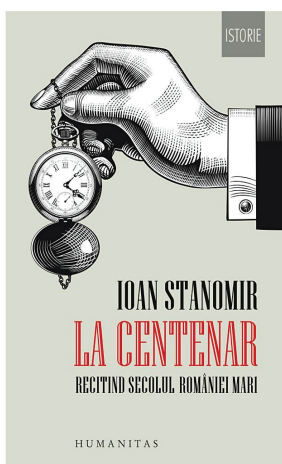

RECENZII

Provocarea patriotismului lucid

(The challenge of lucid patriotism)

Ioan Stanomir, *La Centenar. Recitind secolul României Mari*, Editura Humanitas, București, 2018, 204 p.

Deși, în perioada postcomunistă, istoriografia românească a marcat puncte importante în procesul de recuperare a memoriei istorice din perspectiva analizei a ceea ce a însemnat intrarea României în Primul Război Mondial și cu privire la deciziile politice, militare și diplomatice

care au determinat, în cele din urmă, ceea ce, după 1918, a reprezentat România Întregită, există încă multiple neajunsuri din perspectiva unei abordări critice. În foarte multe cazuri, chiar dacă a fost readus la lumină rolul esențial pe care l-au jucat, în epocă, prim-ministrul Ion I. C. Brătianu, premierul germanofil Alexandru Marghiloman și, evident, familia regală, în principal regina Maria, istoricii nu au putut renunța la poncifele discursive ce își extrag resursele ideatice din zona naționalismului etnicist, propriu secolului al XIX-lea, ranforsat de național-comunismul de anii '80 ai secolului trecut. Astfel, trecând cu mult prea ușor peste importante nuanțe și respingând instrumentul euristic al interpretării critice, cei mai mulți dintre aceștia au preferat să mențină scrierea istorică în cadrele „algoritmului” triumfalist și excepționalist, susținând, spre axemplu, fantasma unei „continuități” între așa-numita

„unire” realizată de Mihai Viteazul, ceea ce a însemnat Unirea Principatelor din 1859 și ceea ce s-a întâmplat în 1918, an în care a avut loc unirea Basarabiei (27 martie), unirea Bucovinei (28 noiembrie) și unirea Banatului, Crișanei, Maramureșului și Transilvaniei (1 decembrie) cu România. Din fericire, mai cu seamă în contextul celebrării împlinirii a 100 de ani de la aceste momente decisive ale istoriei noastre moderne, au apărut tot mai multe informații referitoare la frământările epocii, la dezastrul provocat de ceea ce a urmat intrării noastre în Marele Război, la ceea ce a însemnat refugiul de la Iași, în perioada 1916-1918, la pacea separată semnată de România cu Puterile Centrale, la „dedesubturile” uneori de-a dreptul paradoxale care au contribuit la articularea posibilității proiectului unionist și recunoașterii internaționale a acestuia, după înfăptuirea sa. Mare parte dintre aceste informații par a fi cu atât mai valoroase cu cât nu se regăsesc atât în volumele semnate de istoricii de profesie, mai ales de către cei formați la școala național-comunismului, încă influențată din perspectivă istoriografică, ci în memoriile, jurnalele și corespondența celor care au fost contemporani cu evenimentele. Ce mi se pare a fi și mai important, în acest context, este faptul că, odată readuse în atenția celor interesați, ele permit conturarea unui discurs alternativ și interdisciplinar cu privire la ceea ce realmente s-a întâmplat în urmă cu un secol, dar și de-a lungul veacului scurs până în prezent.

În acest cadru se înscrie una dintre puținele abordări critice ale realității din urmă cu un veac, redată în cartea politologului și specialistului în drept constituțional Ioan Stanomir. În același timp cunoscut istoric al ideilor, profesorul bucureștean este departe de a da credit platformei istoriografice „oficiale”, întreținută în postcomunism de istoricii militari formați la „școala” lui Ilie Ceaușescu în spiritul narcisiac al nombrilismului proto-cronist. Dimpotrivă, „recitind secolul României Mari” chiar în prag de Centenar, Ioan Stanomir își invită cititorii să se privească în oglinda propriei noastre istorii, fără a se opri la momentul de început al veacului scurs de atunci. Pentru că asta e, cu adevărat, important să înțelegem: aniversarea Centenarului celor trei uniri din 1918 nu este doar despre acel moment, ci trebuie să ne provoace, întâi de toate, la o reflecție cu privire la cum suntem noi astăzi, ca societate, după ce vom fi parcurs acest secol ce a fost – în contra celor susținute de propaganda naționalistă ce predomină în discursul public – nu doar unul al succeselor, ci și unul al eșecurilor. În fapt, provocarea pe care ne-o anunță cartea profesorului bucureștean este aceea a „lucidității patriotice”, configurată pe linia „moderației junimiste” și înscriindu-se, astfel, într-o „perspectivă liberal-conservatoare” (p. 6). Demersul expus în carte nu se dovedește, astfel, a fi doar unul curajos anti-demagogic, ci este și unul necesar recuperatoriu cu privire la ce și cum s-a conturat arhitectura instituțională a noului stat apărut la 1918.

Din acest punct de vedere, sunt readuse în discuție discursurile alternative existente în epocă, sunt repuse în prim-plan intențiile anunțate ale provinciilor istorice la momentele în care au decis unirea cu Regatul României, precum și dezamăgirile survenite anului 1918, sunt chestionate reperele constituționale care au făcut ca România Mare, ce a existat numai 22 de ani (1918-1940), să fie, în fapt, nimic altceva decât o „prelungire a Vechiului Regat” (p. 38), sunt investigate contorsionările pseudo-democratice ale perioadei interbelice, sunt contextualizate regimurile autoritare ale epocii (care se instalează începând cu 1938), sunt descrise cu acuitate metamorfozele totalitarismului comunist, ce par să fi produs mutații ireversibile în mentalul nostru colectiv și sunt reperate cu precizie chirurgicală pericolele epocii noastre. Practic, eseul lui Ioan Stanomir lansează provocarea de a înțelege că marea promisiunea de la 1918 nu a fost niciodată împlinită și că România Întregită, dincolo de miracolul unității, ar fi trebuit și ar fi putut să fie o cu totul altfel de patrie. Cartea semnalează, din această perspectivă, realitatea că „istoria sa este departe de a fi o suită neîntreruptă de sacrificii și victorii”, cu alte cuvinte, un marș triumfal al națiunii, și ne atrage atenția asupra faptului că „luciditatea este întotdeauna antidotul la acest delir colectiv încurajat în mod complice de stat” (p. 28). Avem de-a face, aici, cu o problemă ce ține de conștiința civică a fiecăruia dintre noi, în măsura în care aceasta s-a putut articula în

procesul recent al fragilei democratizări postcomuniste: suntem, oare, pregătiți să ne despărțim de miturile naționalismului de factură etnicistă, colportate nu doar de breasla istoricilor, ci și de politicieni ori jurnaliști, de reprezentanții instituțiilor statului și de sistemul educațional în ansamblul său, și să ne orientăm spre valorile patriotismului civic? Dacă răspunsul va fi pozitiv, vom putea înțelege, sugerează Ioan Stanomir, care este cu adevărat datoria generațiilor care astăzi au privilegiul de a celebra Centenarul: „Nașterea patriotismului care să se sprijine nu doar pe limbă, ci și pe valorile civice unificatoare – iată datoria generațiilor României de acum, la un secol de la Unire, la un secol de la Rezoluția de la Alba Iulia” (p. 43). Este, desigur, o datorie cu atât mai responsabilă cu cât pare că România de azi, care și-a împlinit în 2007 cel de-al doilea mare proiect de țară din acest secol scurs, și anume integrarea în Uniunea Europeană, pare să trăiască, din nou, în ceea ce Norman Manea numea „vremuri huliganice”. Acestora nu rămâne să li se opună, spre îndreptare și ajungere la normalitate, decât civismul, acea valoare a unei țări pe care, din nefericire, încă nu am reușit – dacă e să ne aflăm sub semnul lucidității – să o construim. Tocmai din acest motiv, încheierea acestui text nu poate decât să redea concluzia deschizătoare de drum a cărții lui Ioan Stanomir: „La Centenar, în jurul civismului se poate construi viitorul unei alte patrii, al unei patrii care, întemeiată pe legi, iar nu pe bunul-plac, să redea oamenilor

demnitatea confiscată de statul uzurpator și tiranic. Doar o asemenea patrie, niciodată întrupată cu adevărat în secolul României Mari, poate fi

patria noastră. Doar într-o asemenea patrie se pot împlini, după un veac, promisiunile Declarației de la Aba Iulia”(p. 192).

Daniel ȘANDRU